

OCHRANA CEZHRANIČNÝCH PODZEMNÝCH VÔD PROSTRIEDKAMI MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

THE PROTECTION OF TRANSBOUNDARY GROUNDWATERS BY MEANS OF INTERNATIONAL LAW

Ludmila Elbert

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

ABSTRAKT

Úlohou príspevku je predstaviť pomerne novú a špecifickú oblasť medzinárodného práva. Podzemná voda nachádzajúca sa vo vodonosných vrstvách je najväčším zdrojom pitnej vody. Častokrát je jediným zdrojom pitnej vody, najmä v prípade štátov trpiacich dlhodobým suchom. Je významná pre priemyselný a poľnohospodársky rozvoj krajín, najmä pre potravinovú sebestačnosť, keďže je častokrát jediným zdrojom zavlažovania. Mnoho vodonosných vrstiev sa však rozprestiera pod štátnym územím viacerých štátov, čo odhaľuje ich cezhraničný efekt. Ich ochrana, využívanie a vplyv na celé ekosystémy sa tak stáva medzinárodnou záležitosťou. Na univerzálnnej úrovni je v tejto oblasti významná činnosť Komisie OSN pre medzinárodné právo, ako aj medzinárodnej organizácie UNESCO. Príspevok poskytuje prehľad pravidiel využívania a ochrany cezhraničných vodonosných vrstiev i doterajší vývoj v tejto oblasti.

ABSTRACT

The purpose of this contribution is to present relatively new and specific field of the International law. Groundwater contained in the aquifer is the greatest source of fresh water. It is often the only source of fresh water especially in case of states experiencing extreme and prolonged drought. Groundwater contained in the aquifer is important for industrial and agricultural development of these states, mainly for their food sovereignty as this groundwater is the only one source of irrigation water. Many aquifers are located within the national territory of more than two states, so it has a transboundary effect. The protection, exploiting and the impact of aquifers on the whole ecosystem has become an international issue. At the universal level, significant role plays the United Nation's International Law Commission as well as UNESCO. The contribution aims to provide an overview of the rules for exploiting and protection of transboundary aquifers and development to date in this field.

I. ÚVOD

V súčasnosti je pitná voda jednou zo základných komodít nevyhnutných pre rozvoj, blahobyť a zdravie spoločnosti, čo na druhej strane predstavuje dôvod jej stúpajúcej spotreby. Zatiaľ čo vodné zdroje nachádzajúce sa na zemskom povrchu požívajú rozsiahlejšiu právnu ochranu,¹ komplexná právna úprava, a teda aj ochrana podzemných vôd chýba. Existuje len čiastočná právna úprava podzemných vôd.

¹ Príkladom môže byť medzinárodné riečne právo či medzinárodné morské právo.

Podzemná voda je základným zdrojom vody, pričom poskytuje až 50 % zdrojov pitnej vody. Podzemná voda je významným prvkom kolobehu vody v rámci Zeme. Prírodná podzemná voda ovplyvňuje ekosystémy, vyvieranie prameňov, toky riek, ako aj podmienky stavu jazier, mokrade a pod. Je to najdostupnejší zdroj sladkovodnej, pitnej vody, a to najmä v regiónoch s obmedzeným množstvom povrchovej vody. Jej využívanie viedlo v druhej polovici 20. storočia k zníženiu chudoby, posilnilo boj proti akútnej podvýžive a hladomoru, ako aj k zlepšeniu podmienok verejného zdravia. Nedostatok pitnej vody však vedie k opačným dôsledkom. Stúpajúce požiadavky vzrastajúcej populácie Zeme, s ktorými súvisí aj vzrastajúca potreba produkcie jedla, narážajú na znižujúce sa zdroje pitnej vody v dôsledku znečistenia, nadmerného čerpania a klimatických zmien.

Najvyužívanejšie sú podzemné vody najmä v suchých krajinách,² na malých ostrovoch či v pobrežných oblastiach. Ich využívanie prispelo k posilneniu potravinovej sebestačnosti, najmä v dôsledku zavlažovania. Na druhej strane však nadmerné využívanie podzemnej vody môže ovplyvniť vyvieranie prameňov, zhoršenie podmienok fungovania závislých ekosystémov, zhoršenie kvality vody, či dokonca pokles zemského povrchu. Zásoby podzemných vôd sa mnohokrát nachádzajú v zásobníkoch nachádzajúcich sa pod zemským povrchom v rámci území viacerých štátov. Ich využívanie jedným štátom môže ovplyvniť zásoby pitnej vody v iných krajinách, preto je potrebné zásoby podzemnej vody chrániť, jej využívanie by malo byť plánované a krajiny, na území ktorých sa tieto zásoby nachádzajú, by mali pri ich ochrane spolupracovať.³

V nasledujúcich kapitolách je predstavená práca medzinárodných orgánov a organizácií smerujúca k ochrane a vytvoreniu právnej úpravy využívania podzemných vôd.

II. MEDZINÁRODNÁ ÚPRAVA PODZEMNÝCH VÔD

Pitná voda sa okrem zamrznutej formy, napr. v podobe ľadovcov, nachádza v tekutej forme, a to v prevažnej väčšine v podobe podzemných vôd. Pitná voda obsiahnutá v jazerách či riekach na zemskom povrchu spoločne s atmosférickými zásobami tvorí len necelé pol percento zdrojov pitnej vody,⁴ čo zvyšuje význam podzemných vôd v oblasti zásob pitnej vody.

Využívanie podzemných vôd a ich ochrana je pomerne novou oblasťou, preto mu medzinárodné právo venovalo len minimálnu pozornosť. Medzinárodná právna úprava sa týka najmä využívania cezhraničných vodných zdrojov na zemskom povrchu, kde je možné spomenúť Dohovor OSN o práve na iné ako navigačné využitie medzinárodných vodných tokov⁵ z roku 1997. Jeho článok 2 vymedzuje pojem vodný tok, ktorý je na účely dohovoru potrebné chápať ako systém vôd na povrchu a podzemných vôd vytvárajúci jednotný celok, ktorý smeruje do jednej cieľovej stanice. Úprava je teda obmedzená, pretože upravuje vodný tok len v prípade, že je spojený s povrchovým tokom, ktorý končí v rovnakom bode.⁶ Mnoho

² V zmysle anglického výrazu „drylands“, kde zaraďujeme suché a polosuché oblasti s malým množstvom priemerných ročných zrážok. Sú definované ako oblasti, kde potenciálne množstvo vody, ktoré sa prenáša zo zeme do atmosféry, je najmenej 1,5 násobne vyššie ako priemerné zrážky (index sucha). Bližšie pozri napr.: Dohovor OSN o boji proti rozširovaniu púští (United Nations Convention to Combat Desertification. http://www2.unccd.int/sites/default/files/relevant-links/2017-01/English_0.pdf).

³ STEPHAN, R. M.: Transboundary Aquifers: Managing a Vital Resource. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001824/182431E.pdf>.

⁴ World Water Assessment Programme: Water for People, Water for Life. The UN World Water Development Report. http://www.un.org/esa/sustdev/publications/WWDR_english_129556e.pdf.

⁵ Nazývaný aj ako Dohovor o vodných tokoch. Pozri: Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses. http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_3_1997.pdf.

⁶ Pozri napr.: JANKUV, J., LANTAJOVÁ, D., ŠMID, M., BLAŠKOVIC, K.: Medzinárodné právo verejné. Druhá časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 67-69. ISBN 978-80-7380-597-5.

zásob podzemných vôd však dané podmienky nespĺňa, preto nie je možné aplikovať tento dohovor na všetky zásoby podzemnej vody.

Podzemná voda je obsiahnutá najmä v podzemných zásobníkoch, nazývaných aj akvifer. Jeho vymedzenie sa líši od zásob pitnej vody na zemskom povrchu. Akvifer je možné chápať ako geologickú vrstvu, dostatočne pórovitú a priepustnú na to, aby umožnila prúdenie podzemnej vody, pričom je podložená menej priepustnou vrstvou zabraňujúcou pretekaniu vody do nižších vrstiev.⁷ Je možné ju preto chápať ako vodonosnú vrstvu, určitý kolektor, zásobník podzemnej vody, ktorý má častokrát cezhraničný charakter, pretože sa rozprestiera na území niekoľkých štátov.⁸ V nasledujúcom texte sa tak venujeme menej známej, ale nie menej dôležitej úprave podzemných vôd obsiahnutých vo vodonosných vrstvách.

Na medzinárodnej úrovni sa problematikou podzemných vôd zaoberá organizácia UNESCO, ktorá vytvorila Medzinárodný hydrologický program (International Hydrological Programme- IHP)⁹. Na zasadnutí medzivládnej rady Medzinárodného hydrologického programu UNESCO v roku 2000 bol vytvorený ISARM program,¹⁰ zameraný na spoločnú správu medzinárodných zásobníkov podzemnej vody, resp. vodonosných vrstiev. V rámci regionálnej spolupráce napomáha identifikovať jednotlivé cezhraničné vodonosné vrstvy, činnosti štátov vo vzťahu k podzemnej vode v nich obsiahnutej a následne posilňuje i spoluprácu medzi nimi.¹¹ Vďaka jeho činnosti sa podarilo identifikovať množstvo cezhraničných vodonosných vrstiev v Severnej, Strednej a Južnej Amerike, Afrike, Európe a Ázii. Medzinárodný hydrologický program UNESCO poskytol i technickú podporu Komisii OSN pre medzinárodné právo pri príprave Návrhu článkov o práve cezhraničných vodonosných vrstiev.

1. Práca Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti práva cezhraničných vodonosných vrstiev

Komisia OSN pre medzinárodné právo zaradila otázku právnej úpravy cezhraničných vodonosných vrstiev do programu svojej práce v roku 2002 v rámci širšej témy „Spoločné prírodné zdroje“ (Shared natural resources). Ako špeciálny spravodajca bol ustanovený Chusei Yamada.¹² V roku 2003 sa ale rozhodla obmedziť rozsah skúmanej témy na obmedzené cezhraničné podzemné vody, ropu a zemný plyn,¹³ s pracovným postupom začínajúcim práve právnou úpravou cezhraničných podzemných vôd. Už počas druhého čítania v rámci prác na Návrhu článkov o práve cezhraničných vodonosných vrstiev prijala Komisia OSN pre medzinárodné právo rezolúciu o medzinárodných podzemných vodách,¹⁴ ktorou vyzvala štáty, aby princípy obsiahnuté v Návrhu článkov o práve na iné ako navigačné využitie medzinárodných vodných tokov¹⁵ boli aplikované aj na právo cezhraničných

⁷ Bližšie pozri napr.: Aquifer. <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/aquifer/>.

⁸ Jednotlivé vodonosné vrstvy majú konkrétne pomenovanie, ako napr. Núbijský pieskovcový systém v Afrike, systém Tijuana- San Diego v Severnej Amerike, Amazonas, Titicaca v Južnej Amerike, Rijeka, Sava, Západné Srbsko, Rudozem v juhovýchodnej Európe.

⁹ Hydrology. <http://en.unesco.org/themes/water-security/hydrology>.

¹⁰ ISARM- Internationally Shared Aquifer Resources Management. <http://isarm.org/>.

¹¹ K regionálnym aktivitám programu ISARM pozri: Regional Activities- ISARM. <http://en.unesco.org/themes/water-security/hydrology/programmes/isarm/regional-activities>.

¹² Report of the International Law Commission on the work of its fifty-fourth session (A/57/10). http://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_57_10.pdf.

¹³ V roku 2010 sa Komisia OSN pre medzinárodné právo po zvážení všetkých okolností rozhodla vyradiť materiu cezhraničných zdrojov ropy a zemného plynu z programu svojej práce. Report of of the International Law Commission on the work of its sixty-second session (A/65/10, par.384). http://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_65_10.pdf.

¹⁴ Resolution on Confined Transboundary Groundwater (1994).

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/word_files/english/draft_articles/8_3_1994_res.doc.

¹⁵ Draft Articles on the Law of the Non-navigational Uses of the International Watercourses and Commentaries thereto and Resolution on Transboundary Confined Groundwater (1994).

vodonosných vrstiev. Text Návrhu článkov o práve cezhraničných vodonosných vrstiev prijala Komisia¹⁶ na svojom 60. zasadnutí v roku 2008. Ukončiť práce na Návrhu článkov v pomerne krátkom čase sa Komisii podarilo aj vďaka skutočnosti, že vychádza z princípov už kodifikovaných v Dohovore OSN o vodných tokoch, hoci neobsahuje ustanovenia o urovnávaní sporov.¹⁷ Valné zhromaždenie OSN vzalo Návrh článkov na vedomie svojou rezolúciou¹⁸ v ten istý rok na svojom 63. zasadnutí, pričom vyzvalo dotknuté štáty, aby prijali vhodné dvojstranné alebo regionálne opatrenia na riadne spravovanie ich cezhraničných vodonosných vrstiev¹⁹ na základe princípov obsiahnutých v návrhu článkov.

Návrh článkov o práve cezhraničných vodonosných vrstiev pozostáva z preambuly a 19 článkov rozdelených do štyroch častí: Úvod, Všeobecné princípy, Ochrana, zachovanie a správa, Zmiešané ustanovenia. Vo všeobecnosti upravuje využívanie alebo iné aktivity schopné ovplyvniť cezhraničné vodonosné vrstvy, ako aj opatrenia na ich ochranu, zachovanie a celkovú správu.

Po úvodnom vymedzení pojmov a rozsahu článkov, Návrh článkov v časti Všeobecné princípy upravuje suverenitu štátov nad cezhraničnou vodonosnou vrstvou, pričom každý štát požíva suverenitu nad tou časťou cezhraničnej vodonosnej vrstvy, ktorá sa nachádza na jeho území (čl. 3). Vykonávanie tejto suverenity by malo byť v súlade s princípmi obsiahnutými v Návrhu článkov. Využívanie cezhraničnej vodonosnej vrstvy má byť spravodlivé a rozumné a v súlade s komplexným plánom využívania vody zohľadňujúcim súčasné a budúce potreby, ako aj možnosti využitia iných zdrojov. Vodonosné vrstvy nemajú byť využívané spôsobom, ktorý by zabránil ich efektívnemu a kontinuálnemu fungovaniu (čl. 4). Pri posudzovaní spravodlivosti a rozumnosti využívania cezhraničnej vodonosnej vrstvy je potrebné brať do úvahy skutočnosti ako je populácia, súčasne a budúce potreby štátu, prírodné podmienky vodonosnej vrstvy, mieru jej formovania a dopĺňania, alternatívy jej využívania či jej úlohy v konkrétnom ekosystéme (čl. 5). Návrh článkov upravuje i záväzok štátu využívajúceho vodonosnú vrstvu nespôsobiť značnú škodu iným štátom, na území ktorých sa vodonosná vrstva nachádza alebo na území ktorých preniká na povrch (vo forme rieky, jazera, mokrade a pod.). Ak aj napriek všetkým preventívnym opatreniam k vzniku škody dôjde, štát, ktorého činnosť škodu spôsobila, je povinný na základe konzultácií s poškodeným štátom prijať opatrenia na odstránenie či zmiernenie škody (čl. 6). Obsahom čl. 7 je všeobecný záväzok spolupráce na základe zvrchovanej rovnosti, územnej celistvosti a udržateľného rozvoja, vzájomnej prospešnosti a dobrej viery smerujúcej k dosiahnutiu spravodlivého a rozumného využívania cezhraničnej vodonosnej vrstvy a jej ochrany. Štáty si majú medzi sebou pravidelne vymieňať informácie o podmienkach ich časti vodonosnej vrstvy (hydrogeologické, meteorologické, ekologické), štáty, ktoré majú málo informácií, majú zvýšiť svoje výskumné nasadenie (čl. 8). Na účely správy konkrétnej vodonosnej vrstvy sú štáty vyzvané uzavrieť dvojstranné alebo regionálne dohody (čl. 9).

Tretia časť návrhu článkov je zameraná na Ochrana, zachovanie a správu cezhraničných vodonosných vrstiev. Pojednáva o záväzku prijať všetky opatrenia na ochranu a zachovanie ekosystémov závislých na vodonosnej vrstve, ako aj na ochranu a zachovanie kvality vody v nej obsiahnutej (čl. 10). Štáty, na území ktorých sa vodonosná vrstva nachádza, určia zóny, v ktorých dochádza k dopĺňaniu a odčerpávaniu vody z vodonosnej vrstvy, a príjmu opatrenia

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_3_1994.pdf.

¹⁶ Shared Natural Resources: The law of transboundary aquifers (A/CN.4/L.724).
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CN.4/L.724.

¹⁷ DE CHAZOURNES, L.B.: Fresh Water in International Law. Oxford: Oxford University Press, 2015, str. 38. ISBN 978-0-19-878275-9.

¹⁸ Resolution adopted by the General Assembly on 11 December 2008: The law of transboundary aquifers (A/RES/63/124).
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/63/124.

¹⁹ Bližšie k postupu práce Komisie pozri: Articles on the Law of Transboundary Aquifers.

<http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Guide/Pages/Israel-Jordan%20Peace%20Treaty%20Annex%20II.aspx>.

na prevenciu a minimalizáciu škodlivých dopadov na procesy dopĺňania a čerpania či odtekania (čl. 11). Rovnako majú tieto štáty samostatne či spoločne pristúpiť k opatreniam na zníženie, prevenciu a kontrolu znečistenia vodonosných vrstiev (čl. 12), na monitorovanie a výmenu informácií o stave vodonosnej vrstvy medzi štátmi i medzinárodnými organizáciami (čl. 13). Štáty vytvoria a vykonajú spoločné plány riadenia a správy cezhraničnej vodonosnej vrstvy na základe spoločných konzultácií (čl. 14). V prípade plánovaných aktivít, ktoré by mohli významne ovplyvniť stav vodonosnej vrstvy, štát plánujúci aktivity by mal v prvom rade posúdiť možné vplyvy aktivity na vodonosnú vrstvu, a v prípade vplyvu aktivity aj na iné štáty, na území ktorých sa nachádza vodonosná vrstva, je štát plánujúci aktivity povinný o nich informovať ostatné štáty. V prípade vzniku sporu o možných dopadoch plánovanej aktivity je možné okrem spoločných konzultácií pristúpiť i k vytvoreniu nezávislého vyšetrovacieho orgánu, ktorého úlohou bude vypracovanie nestrannej správy o možných dopadoch plánovanej aktivity (čl. 15).

Zmiešané ustanovenia pojednávajú o spolupráci štátov s rozvojovými krajinami v oblasti správy a ochrany cezhraničných vodonosných vrstiev (čl. 16). Upravujú i núdzové situácie, k vzniku ktorých došlo v oblasti vodonosnej vrstvy náhle pod vplyvom prírodných síl alebo ľudskej činnosti, a predstavujú bezprostrednú hrozbu vzniku značnej škody pre štáty, na území ktorých sa vodonosná vrstva nachádza. Štát o vzniku núdzovej situácie bez meškania upovedomí iné štáty alebo medzinárodné organizácie a v spolupráci s nimi prijme praktické opatrenia na prevenciu, zníženie alebo odstránenie núdzovej situácie. Návrh článkov pamätá i na možný vznik ozbrojeného konfliktu v oblasti, kde sa nachádza vodonosná vrstva, pričom stanovuje ochranu cezhraničnej vodonosnej vrstvy na základe princípov a pravidiel medzinárodného práva uplatňovaného v čase medzinárodných a iných ozbrojených konfliktov (čl. 18). Posledný článok negatívne vymedzuje rozsah poskytovaných informácií o vodonosnej vrstve, pretože štáty nie sú povinné poskytnúť informácie týkajúce sa ich národnej obrany a bezpečnosti (čl. 19).

V nadväznosti na Návrh článkov a ich uplatňovanie v praxi bola prijatá napr. dohoda medzi Argentínou, Brazíliou, Paraguajom a Uruguajom v roku 2010 (Agreement on the Guarani Aquifer)²⁰ upravujúca správu vodonosnej vrstvy Guarani. Vo svojej preambule výslovne odkazuje na rezolúciu Valného zhromaždenia, ktorým vzalo na vedomie Návrh článkov o práve cezhraničných vodonosných vrstiev. Podobne je možné nájsť odkaz na Návrh článkov v preambule Memoranda o porozumení o vytvorení mechanizmu konzultácií pre integrované riadenie vodných zdrojov systému Iullemeden, Taoudeni/Tanezrouft prijatého Alžírskom, Beninom, Burkina Faso, Mali, Mauretániou, Nigerom, Nigériou²¹ v roku 2014.

Hoci Návrh článkov nie je záväzný, jeho význam spočíva v ucelenom poňatí správy a ochrany vodných zdrojov obsiahnutých vo vodonosných vrstvách, pričom kodifikuje univerzálne princípy spravodlivého využívania a predchádzania vzniku škôd, ako aj spolupráce štátov, na území ktorých sa vodonosná vrstva nachádza. Keďže o zásobách podzemných vôd je dostupné zatiaľ len obmedzené množstvo informácií, význam majú najmä záväzky smerujúce k prevencii vzniku škody, znečistenia a k výmene informácií medzi dotknutými štátmi.²²

Je však potrebné podotknúť, že spolupráca štátov v oblasti cezhraničných vodonosných vrstiev existovala aj pred vypracovaním Návrhu článkov o práve cezhraničných vodonosných vrstiev. Od roku 1992 existuje dohoda medzi Egyptom a Líbyou, ku ktorým sa pridali aj

²⁰ Neoficiálny anglický preklad: Guarani Aquifer Agreement.

http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/Guarani_Aquifer_Agreement-English.pdf.

²¹ Memorandum of Understanding for the Establishment of a Consultation Mechanism for the Integrated Management of the Water Resources of the Iullemeden, Taoudeni/ Tanezrouft Aquifer Systems adopted by Algeria, Benin, Burkina Faso, Mali, Mauritania, Niger and Nigeria on 28 March 2014. <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/mul135180.pdf>.

²² Pozri: DE CHAZOURNES, pozn. č. 16, str. 39.

Sudán a Čad,²³ ktorá upravuje vytvorenie a fungovanie spoločného orgánu pre štúdium a vývoj núbijského pieskovcového zásobníka podzemnej vody („Nubian Sandstone aquifer waters“).

2. Cezhraničné vodonosné vrstvy ako zdroj konfliktu

Cezhraničné vodonosné vrstvy môžu byť zdrojom nielen pokoja a prosperity, ale rovnako aj konfliktov a úpadku. Viditeľné následky nedostatku vodných zdrojov a zásob, ako aj ich nedostatočného obnovovania je možné snáď najviac postrehnúť v krajinách Blízkeho východu či Afriky. Ich výsledkom je masívny presun národov v podobe migrácie (osoby migrujúce z dôvodu zlých klimatických podmienok bývajú označované ako klimatickí utečenci), ktorej dôvodom je dlho pretrvávajúce sucho a z neho plynúci pokles poľnohospodárskej výroby či dokonca hladomor (príkladom môže byť situácia v Južnom Sudáne či v Jemene).²⁴

Krajiny Blízkeho východu využívajú podzemnú vodu, ktorej zdrojom sú cezhraničné vodonosné vrstvy. Používanie a prídel vody sa tak v tomto regióne stalo medzinárodnou záležitosťou, a to aj vďaka základnému nedostatku vodných zdrojov a vzrastajúcej potrebe vody pre národný rozvoj (v zmysle priemyselného či poľnohospodárskeho využívania). Zásoby podzemných vôd sú najspoľahlivejším zdrojom vody v suchých krajinách tohto regiónu, pretože využívanie riek je závislé na čase a množstve zrážok. Rozsiahle využívanie podzemných zásob vody najmä z vodonosných vrstiev v oblastiach, kde dochádza k ich dopĺňaniu ovplyvňuje kvalitu vody a kapacitu zásob. Negatívny dopad na kvalitu či množstvo podzemnej vody tak môže vytvoriť impulz pre medzinárodný konflikt vo vzťahu k zachovaniu práv užívateľov podzemných vôd zo zdieľaných zásob. Je preto nevyhnutné, aby štáty spoločne riadili využívanie spoločných zásob podzemnej vody, zachovávali jej kvalitu a ak v dôsledku jej využívania dôjde k zmene jej kvality, všetky dotknuté štáty by mali byť o tejto skutočnosti informované.²⁵

Ako príklad takejto spolupráce v rámci ochrany medzinárodného zdroja podzemných vôd je možné uviesť Izraelsko- Palestínsky Spoločný výbor pre vodu (Joint Water Commitee),²⁶ ktorého úlohou je koordinácia využívania vodných zdrojov v oblasti Západného brehu Jordánu.²⁷ Podobnú spoluprácu nadviazal Izrael s Jordánskom na základe mierovej dohody z roku 1994.²⁸

III. ZÁVER

Podzemné vody obsiahnuté vo vodonosných vrstvách sú základom zásob pitnej vody. Hoci o nich v súčasnosti málo vieme, práca Komisie OSN pre medzinárodné právo, ako aj práca

²³ Constitution of the Joint Authority for the Study and Development of the Nubian Sandstone Aquifer Waters. Bližšie pozri: Regional Strategic Action Programme for the Nubian Aquifer System. <https://www.iaea.org/sites/default/files/sap180913.pdf>.

²⁴ Pozri napr. UN aid chief urges global action as starvation, famine loom for 20 million across four countries. <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=56339>.

²⁵ ADAR, E.: Transboundary Aquifers- Source of Conflict or Peace? <http://www.waterworld.com/articles/wwi/print/volume-18/issue-2/regional-focus/transboundary-aquifers-mdashsource-of-conflict-or-peace.html>.

²⁶ Vytvorený v rámci Izraelsko- Palestínskeho mierového procesu- Dohoda o rozšírení autonómie Západného brehu a Pásma Gazy, tzv. Oslo II., Príloha III, čl. 40. Pozri: The Israeli- Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip. <http://www.mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Guide/Pages/THE%20ISRAELI-PALESTINIAN%20INTERIM%20AGREEMENT%20-%20Annex%20III.aspx#app-40>; jej činnosť je však viacerými medzinárodnými subjektami (Amnesty International, Svetová banka, a pod.) kritizovaná z dôvodu politickej a vojenskej prevahy Izraela a jeho zástupcov.

²⁷ Bližšie pozri: TAL- SPIRO, O.: Israeli-Palestinian Cooperation on Water Issues. Knesset: The Research and Information Center. <https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/me02767.pdf>.

²⁸ Israel-Jordan Peace Treaty, Annex II. <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Guide/Pages/Israel-Jordan%20Peace%20Treaty%20Annex%20II.aspx>.

UNESCO-a v tejto oblasti je veľkým prínosom nielen pre ochranu pitnej vody obsiahnutej vo vodonosných vrstvách, ale i pre rozvoj medzinárodného práva. Mimoriadny význam má pre štáty, na území ktorých sa vodonosná vrstva nachádza. Využívanie podzemnej vody vo väčšej miere ako je príroda schopná ju dopĺňať je rozšírené najmä na Arabskom polostrove, v Číne, Indii, Mexiku, krajinách bývalého Sovietskeho zväzu či USA. V niektorých prípadoch klesá hladina podzemných vôd o 1 až 3 metre ročne, čo predstavuje hrozbu najmä pre výrobu potravín závislú na zavlažovaní pôdy.²⁹

Stav, kvalita a znečistenie podzemných vôd obsiahnutých v cezhraničnej vodonosnej vrstve rovnakým spôsobom ovplyvňuje podzemné vody v ostatných štátoch, na území ktorých sa vodonosná vrstva nachádza. Z tohto hľadiska je užitočná najmä úprava prevenčných povinností s cieľom predchádzať znečisteniu či iným škôdam na podzemných vodách, ako aj úprava riešenia možných sporov v budúcnosti. Návrh článkov Komisie OSN pre medzinárodné právo o práve cezhraničných vodonosných vrstiev však okrem možnosti vytvorenia vyšetrovacej komisie pre vypracovanie nestrannej štúdie v prípade sporu o možných dopadoch plánovaných aktivít v oblasti vodonosnej vrstvy ustanovenia týkajúce sa riešenia sporov neobsahuje. Práve túto skutočnosť je možné označiť ako jeho nedostatok. Prínosom však sú ustanovenia upravujúce ochranu vodonosnej vrstvy, ako aj prevenčné povinnosti štátov už v čase plánovaných aktivít, ktoré by mohli negatívne ovplyvniť podzemné vody obsiahnuté vo vodonosnej vrstve, či samotný stav vodonosnej vrstvy.

Keďže štáty zatiaľ Návrh článkov o práve cezhraničných vodonosných vrstiev neprijali vo forme záväzného dohovoru, ostáva len na nich či jeho jednotlivé ustanovenia „pretavia“ aspoň do formy viacstranných dohôd vo vzťahu so štátmi, s ktorými zdieľajú podzemné vody obsiahnuté v cezhraničných vodonosných vrstvách alebo ich správu a ochranu ponechajú na *ad hoc* riešenia konkrétnych situácií.

Neopomenuteľnou je i práca organizácie UNESCO v rámci programu ISARM, vďaka ktorému sa podarilo identifikovať množstvo cezhraničných vodonosných vrstiev v jednotlivých regiónoch na základe spolupráce s jednotlivými štátmi či regionálnymi organizáciami. Medzinárodné právo sa tak snaží vytvoriť podmienky pre ochranu cezhraničných vodonosných vrstiev, no je už na samotných štátoch ako základných subjektoch medzinárodného práva, aby ich využili a zabezpečili ochranu podzemným vodám vo vodonosných vrstvách.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

akvifer, cezhraničná vodonosná vrstva, podzemné vody, medzinárodné právo

KEY WORDS

aquifer, transboundary aquifer, groundwater, international law

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ADAR, E.: Transboundary Aquifers- Source of Conflict or Peace? <http://www.waterworld.com/articles/wwi/print/volume-18/issue-2/regional-focus/transboundary-aquifers-mdashsource-of-conflict-or-peace.html>.
2. ANNAN, K.A.: We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century. http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf.
3. Aquifer. <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/aquifer/>.

²⁹ ANNAN, K.A.: We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century. http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf.

4. Articles on the Law of Transboundary Aquifers. <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Guide/Pages/Israel-Jordan%20Peace%20Treaty%20Annex%20II.aspx>.
5. Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses. http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_3_1997.pdf.
6. DE CHAZOURNES, L.B.: Fresh Water in International Law. Oxford: Oxford University Press, 2015, 265 s. ISBN 978-0-19-878275-9.
7. Draft Articles on the Law of the Non-navigational Uses of the International Watercourses and Commentaries thereto and Resolution on Transboundary Confined Groundwater (1994). http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_3_1994.pdf.
8. Guarani Aquifer Agreement. http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/Guarani_Aquifer_Agreement-English.pdf.
9. Hydrology. <http://en.unesco.org/themes/water-security/hydrology>.
10. ISARM- Internationally Shared Aquifer Resources Management. <http://isarm.org/>.
11. Israel-Jordan Peace Treaty, Annex II. <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Guide/Pages/Israel-Jordan%20Peace%20Treaty%20Annex%20II.aspx>.
12. JANKUV, J., LANTAJOVÁ, D., ŠMID, M., BLAŠKOVIČ, K.: Medzinárodné právo verejné. Druhá časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 463 s. ISBN 978-80-7380-597-5.
13. Memorandum of Understanding for the Establishment of a Consultation Mechanism for the Integrated Management of the Iullemeden, Taoudeni/Tanezrouft Aquifer Systems adopted by Algeria, Benin, Burkina Faso, Mali, Mauritania, Niger and Nigeria on 28 March 2014. <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/mul135180.pdf>
14. Regional Activities- ISARM. <http://en.unesco.org/themes/water-security/hydrology/programmes/isarm/regional-activities>.
15. Regional Strategic Action Programme for the Nubian Aquifer System. <https://www.iaea.org/sites/default/files/sap180913.pdf>.
16. Report of the International Law Commission on the work of its fifty-fourth session (A/57/10). http://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_57_10.pdf.
17. Report of of the International Law Commission on the work of its sixty-second session (A/65/10, par.384). http://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_65_10.pdf.
18. Resolution adopted by the General Assembly on 11 December 2008: The law of transboundary aquifers (A/RES/63/124). http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/63/124.
19. Resolution on Confined Transboundary Groundwater (1994). http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/word_files/english/draft_articles/8_3_1994_res.doc
20. Shared Natural Resources: The law of ransboundary aquifers (A/CN.4/L.724). http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CN.4/L.724.
21. STEPHAN, R. M.: Transboundary Aquifers: Managing a Vital Resource. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001824/182431E.pdf>.
22. TAL- SPIRO, O.: Israeli-Palestinian Cooperation on Water Issues. Knesset: The Research and Information Center. <https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/me02767.pdf>.
23. The Israeli- Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip. <http://www.mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Guide/Pages/THE%20ISRAELI-PALESTINIAN%20INTERIM%20AGREEMENT%20-%20Annex%20III.aspx#app-40>.
24. UN aid chief urges global action as starvation, famine loom for 20 million across four countries. <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=56339>.

25. United Nations Convention to Combat Desertification.
http://www2.unccd.int/sites/default/files/relevant-links/2017-01/English_0.pdf.
26. World Water Assessment Programme: Water for People, Water for Life. The UN World Water Development Report.
http://www.un.org/esa/sustdev/publications/WWDR_english_129556e.pdf.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA**Ludmila Elbert, JUDr., Phd.**

Odborný asistent

Ústav medzinárodného práva a európskeho práva, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach
Kováčska 26, P.O.BOX A-45, 040 75 Košice

E-mail: ludmila.elbert@upjs.sk